

**Rotterdamse
Academie
van
Bouwkunst**

Atelier 1.7: Collectieve Woonmodellen

Thema: Ontwerpend Onderzoek
Object: Woontypologieën

Studiejaar: 2009-2010 / 1ste semester
Vrijdag: 14u00-19u00
Bijeenkomsten: 4, 11, 18 en 25 september
2, 9, 16 en 30 oktober
6, 13, 20 en 27 november
4 en 11 december
Afronding: week 51/2009
Studielast: 9 ECTS (252 uur, waarvan 70 tijdens de bijeenkomsten op vrijdag)
A/S punten: 5A/4S
Complexiteit: Hoog
Bijzonderheden: -

Docenten: Like Bijlsma (SUB office) & Hans van der Heijden (biq stadsontwerp)

Inhoud

Theorievorming in het vakgebied van de architectuur en stedenbouw is altijd nauw verbonden met het gemaakte object: de regio, de stad, de wijk of het project. De waardering van de betekenis van dit object is pas mogelijk als het aan de (ruimtelijke, sociale, culturele of historische) context gerelateerd wordt. In dit onderzoeksatelier zullen we de betekenis van het Rotterdamse collectieve woonproject uit de 70er jaren onderzoeken. Daarbij is zowel de ruimtelijke als de sociale context van belang. Door het gelijktijdig bestuderen van ruimte en gebruik, kunnen verbanden gelegd worden tussen het architectonisch model en de wooncultuur. Voorbeeld van zo'n gecombineerde analyse is 'Learning from Levittown' van Denise Scott Brown en Robert Venturi. Maar ook in de Franse morfologische school van Panerai en Castex komt deze relatie, zij het op een andere wijze, aan de orde. Middels een combinatie van deze twee onderzoeksmethoden wordt inzicht verkregen in het ruimtelijk model en de wooncultuur van het collectieve woonproject van de 70er jaren. Deze inzichten zullen tenslotte verwerkt worden in modellen of prototypes die mogelijk ingezet kunnen worden om nieuwe collectieve woonconcepten te ontwikkelen.

Opgave

In veel Nederlandse woningbouwprojecten, of het nu gaat om uitbreidingswijken of herstructureringslocaties, is gemeenschappelijkheid architectonisch vormgegeven, in de vorm van hoven, straatjes, erven en dergelijke. Dit fenomeen is niet nieuw. Nederland heeft een rijke traditie aan collectieve woonmodellen, die gedurende de afgelopen eeuw voortdurend van vorm veranderden. De vooroorlogse woonhoven, de na-oorlogse stempels en de woonerven uit de 70er jaren zijn allen voorbeelden daarvan. In dit onderzoeksatelier staat de typologie, de architectuur, het gebruik en het bewonen van dit soort projecten uit de zeventiger jaren centraal. Bestaat er zoiets als een maat, een typologie of een architectuur van het collectief, en zo ja, hoe kunnen we deze ruimtelijk omschrijven? Welke ruimtetypologieën en overgangselementen tussen openbaar en privaat kunnen benoemd worden? Wat zijn de overeenkomsten en verschillen met projecten uit andere perioden? En wat is de betekenis van de benoemde architectonische collectiviteit voor de huidige wooncultuur, en het gebruik van de stedelijke of suburbane ruimte? Bestaat er zoiets als een specifieke 'collectieve' wooncultuur, is die gerelateerd aan de projecten, of is daar juist helemaal geen sprake van? De resultaten van het atelier zullen in de vorm van een tentoonstelling gepresenteerd worden. Hierin zullen de architectonische aspecten en de bevindingen over de wooncultuur door middel van tekst, beeld, analysetekeningen en ruimtelijke modellen inzichtelijk worden gemaakt.

Programma

Kennis en methode

De architectuur van de jaren '70 komt als ontwerpogave in beeld. Er ligt een grote opgave in de verwerving van kennis van deze periode. Daarnaast wordt de interventie in de gebouwen van deze tijd actueel. Voor de architectuur is dat niet zozeer een kennisprobleem, maar een methodisch probleem. Men kan zeggen dat de ontwerpanalyse de brug tussen kennis en ontwerpogave slaat. De ontwerpanalyse brengt immers de concrete eigenschappen van elk afzonderlijk project in beeld en draagt bij aan het benoemen van de fysieke aspecten van de ontwerpogave. Zo bestaat er veel kennis over het streven naar collectiviteit en over de seriële compositietechnieken die met name in het structuralisme van Van Eijck, Blom en Herzberger e.a. in zwang waren. De analyse brengt in beeld hoe deze noties in de gebouwde praktijk tot uiting komen en hoe de eertijds bedachte collectiviteit nu 'bewoond' wordt.

Analyse

Aangenomen kan worden dat de architectuur van de jaren '70 om een eigen soort analyse vraagt. Immers, de formele en typologische kwaliteiten, alsmede de sociale ambities en de ontwerpmethodologie stonden in scherp contrast met de eraan voorafgaande wederopbouwperiode. In deze oefening staat het zoeken naar geschikte analysemethoden centraal: de studenten 'ontwerpen de analyse'. De analysemethoden worden ontwikkeld parallel aan een elementaire studie van de architectuur van collectiviteit in de jaren '70.

In de eerste helft van het project zoeken wij breedte. Alle studenten werken individueel hebben een eigen onderzoeksproject. Bij de analyses wordt het experiment gezocht en aangemoedigd. Daarnaast lezen alle studenten een tekst over het onderwerp. Deze worden bij aanvang verdeeld. Elke student houdt een kort referaat over zijn tekst, zodat het gehele atelier profiteert van de opgedane kennis. Bij de tussenbeoordeling ontstaat inzicht in de breedte van de architectonische en typologische oplossingen en de manier waarop die nu functioneren. Op basis daarvan trekken wij conclusies over de effectiviteit van de verschillende analysemethoden.

In de tweede helft van het project zoeken wij de diepte. Gezamenlijk wordt een beperkt aantal projecten gekozen (gedacht wordt aan 2 of 3), die in groepsverband verder worden bekeken. De consistentie van de analyse is hierbij van groot belang. Wij bepalen een strikte analysemethode die in deze fase door het gehele atelier wordt gehanteerd, zodat de onderzoeksprojecten goed vergelijkbaar zijn.

Beide fasen van het project worden besloten met de definitie van een ontwerpogave of interventie voor de geanalyseerde projecten.

Onderzoeksprojecten

De onderzoeksprojecten zijn projecten uit de jaren '70 in de regio Rotterdam. Wij vragen een expert, architectuurhistoricus Wijnand Galema, om een aantal gebouwen en complexen voor te stellen waaruit de studenten hun eigen onderzoeksproject kiezen. Hierbij is het van belang dat er voldoende variëteit in de selectie zit. De projecten zullen wij in diverse categorieën onderbrengen, zodat inzicht ontstaat in diverse ontwerpcategorieën (stedelijke-suburbaan, typologisch of formeel onderscheid, etc). Omdat wij hier naar diepte zoeken, is het van belang dat deze keuze zinvolle categorieën illustreren. De keuze voor gezamenlijke analyse-instrumenten wordt gezamenlijk gemaakt op basis van het eerder opgebouwde inzicht.

Planning en inhoud per week of fase

Bijeenkomst 1-6: De eerste fase van het atelier betreft een analyse van de ruimtelijke aspecten van een aantal spraakmakende collectieve woonmodellen in de Rotterdamse regio. Kennis wordt vergaard door het analyseren en classificeren van een 80 tal projecten, en deze te relateren aan bekende projecten uit de architectuurgeschiedenis. In de twee laatste bijeenkomsten zullen de 80 projecten in een sessie met externe deskundigen gereduceerd worden tot een architectonische typologie waarbij verschillende aspecten (korrel, plattegrond, overgangszone, architectuur) aan elkaar gerelateerd worden en doorgetekend worden tot inzichtelijke modellen.

Bijeenkomst 6-12: In de tweede fase van het atelier staat het wonen en de wooncultuur centraal. Deze zal op verschillende manieren bestudeerd worden: door middel van statistiek, sociologisch- en beeld onderzoek van een beperkt aantal projecten. In de laatste twee bijeenkomsten zullen in een sessie met externe deskundigen wooncultuurtypes ontwikkeld worden en zullen deze types aan de eerder ontwikkelde architectonische typologie gerelateerd worden.

Bijeenkomst 13-14: In de laatste twee bijeenkomsten zullen de resultaten doorgetekend en op een uniforme wijze presentabel gemaakt worden.

Beoordelingscriteria

Het project wordt aan de hand van de einkwalificaties en de leerdoelen beoordeeld.

Leerdoelen

1. Verwerving van inzicht in de verschillende analysemethoden die bestaan. De studenten kiezen hun analyse-instrumenten rationeel, passen deze aan op het te onderzoeken fenomeen en 'vallen niet zomaar aan'. Dit is een methodisch resultaat.
2. Kennis van de architectuur en typologie van de jaren '70 in Rotterdam.
3. Inzicht in het karakter van de ontwerpogaven die voor deze generatie gebouwen in het verschieft ligt.
4. Productie van een tentoonstelling (gedacht wordt aan de AvB dependance aan de Schiekade) en eventueel een kleine publicatie van de uitkomsten van het project.

Einkwalificaties van de opleiding tot architect die in dit atelier aan de orde komen

MArch	1	2	3	4	5	6	7	8	9a	9b	9c	9d	9e	9f	9g	9h	9i	9j	10	11
--------------	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

1. Vervaardigt (vernieuwende) architectonische concepten en ontwerpen die aan maatschappelijke, esthetische, technische, financiële, functionele en juridische eisen voldoen.
2. Werkt in multidisciplinaire (internationale) context effectief en adequaat samen met vertegenwoordigers uit andere betrokken disciplines in het planvorming- en bouwproces; en binnen die samenwerking wordt actief gestuurd op en vanuit de eigen expertise.
3. Initieert, ontwikkelt, analyseert, interpreteert en/of beoordeelt een opdracht of opgave zelfstandig en vertaalt deze in een architectonisch concept of ontwerp.
5. Formuleert beargumenteerde vakinhoudelijke oordelen en houdt daarbij rekening met maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis.

6. Werkt en studeert zelfstandig en autonoom in de beroepspraktijk en de studie, reflecteert op eigen gedrag (reflection in action) en is in staat hierin vernieuwing aan te brengen.
7. Zet zelfstandig en/of in (multidisciplinair) teamverband het ruimtelijk vormgevend vermogen in als onderzoeksinstrument, op basis van methoden van voor de ontwerppraktijk relevant onderzoek.
8. Hanteert relevante methoden van onderzoek bij het maken van architectonische projecten en integreert de resultaten hiervan in (innovatieve) oplossingsvarianten voor architectonische concepten en ontwerpen.
- 9a. Past bij het maken van architectonische concepten, ontwerpen en projecten passende kennis van de maatschappelijke (sociale, economische, culturele én politieke) processen, ontwikkelingen en trends, voor zover die van invloed zijn op het vakgebied van de architectonische vormgeving verantwoordt deze kennis en inzichten.
- 9f. Past bij het maken van architectonische concepten, ontwerpen en projecten passende kennis van stedenbouwkunde, planologie en daarbij gebruikte technieken toe en verantwoordt deze kennis en inzichten.
- 9i. Past bij het maken van architectonische concepten, ontwerpen en projecten onder genoemde inzicht in het architectenberoep en de rol van de architect in de maatschappij, in het bijzonder bij het maken van projecten waarin rekening wordt gehouden met sociale factoren toe en verantwoordt deze kennis en inzichten.
- 9j. Past bij het maken van architectonische concepten, ontwerpen en projecten inzicht in de relatie tussen mensen en architectonische constructies en tussen architectonische constructies en hun omgeving, alsmede in de noodzaak om architectonische constructies en de ruimten daartussen af te stemmen op menselijke behoeften en maatstaven toe en verantwoordt deze kennis en inzichten.
10. Maakt op adequate wijze een ontwerp én plan in beeld, geschrift en woord voor anderen inzichtelijk en reflecteert hier kritisch op.
11. Reflecteert op de eigen architectonische productie en positioneert zich op basis daarvan actief in de beroepspraktijk.

Eindkwalificaties van de opleiding tot stedenbouwkundige die in dit atelier aan de orde komen

MUrb	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10a	10b	10c	10d	10e	10f	10g	10h	10i	10j	11	12	13
------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	----	----	----

1. Vervaardigt op verschillende schaalniveaus (vernieuwende) stedenbouwkundige concepten en ontwerpen die aan maatschappelijke, esthetische, technische, financiële, functionele en juridische eisen voldoen.
2. Werkt in multidisciplinaire (internationale) context effectief en adequaat samen met vertegenwoordigers uit andere betrokken disciplines in het planvorming- en uitvoeringsproces; en binnen die samenwerking wordt actief gestuurd op en vanuit de eigen expertise.
3. Interpreteert en beoordeelt maatschappelijke (sociale, economische, culturele én politieke) en ruimtelijke processen, ontwikkelingen en trends zelfstandig en/of in (multidisciplinair) teamverband en vertaalt deze in stedenbouwkundige (ruimtelijk-programmatische) concepten, visies, strategieën en/of ontwerpen.
7. Werkt en studeert zelfstandig en autonoom in de beroepspraktijk en reflecteert op eigen gedrag (reflection in action) en is in staat hierin vernieuwing aan te brengen.
8. Zet zelfstandig en/of in (multidisciplinair) teamverband het ruimtelijk vormgevend vermogen in als onderzoeksinstrument, op basis van methoden van voor de ontwerppraktijk relevant onderzoek.
9. Hanteert relevante methoden van analyse, onderzoek en ontwerp bij het maken van stedenbouwkundige projecten en integreert de resultaten hiervan in (innovatieve) oplossingsvarianten voor stedenbouwkundige concepten en ontwerpen.
- 10a. Past bij het maken van stedenbouwkundige concepten, ontwerpen en projecten passende kennis van de geschiedenis en de theorie van de stedenbouw en van de relatie met andere bij de ruimtelijke ordening betrokken disciplines toe en verantwoordt deze kennis en inzichten.
- 10c. Past bij het maken van stedenbouwkundige concepten, ontwerpen en projecten passende kennis van de inhoud van en vaardigheid met andere bij de ruimtelijke vormgeving betrokken disciplines, te weten de architectuur en tuin- en landschapsarchitectuur toe en verantwoordt deze kennis en inzichten.
- 10d. Past bij het maken van stedenbouwkundige concepten, ontwerpen en projecten passende kennis van de maatschappijwetenschappen, de economie, de sociale en historische geografie en de ecologie toe en verantwoordt deze kennis en inzichten.
12. Maakt op adequate wijze een ontwerp én plan in beeld, geschrift en woord voor anderen inzichtelijk en reflecteert hier kritisch op.
13. Reflecteert op de eigen stedenbouwkundige productie en positioneert zich op basis daarvan actief in de beroepspraktijk.